

ДИПЛОМАТИЈА ОДБРАНЕ – ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА (СТУДИЈА СЛУЧАЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У 2013. ГОДИНИ)

Александар Миленковић*
Генералштаб Војске Србије,
Управа за обавештајно-извиђачке послове (Ј-2)

У овом раду представљен је појам дипломатије одбране, повезаност са општом дипломатијом, њеним институцијама, активностима и циљевима. Дат је теоретски приступ основним принципима и активностима дипломатије одбране и како су оне реализоване у Републици Србији у 2013. години. Детаљно је анализиран сваки аспект дипломатије одбране са тежиштем на активностима Министарства одбране и Војске Србије на билатералном, мултилатералном и регионалном плану. Посебно су обрађени аспекти војноекономске, спортске и војнообразовне дипломатске активности. Циљ рада је да на основу јавних активности прикаже активности дипломатије одбране Републике Србије у 2013. години, њене домете и постигнућа и омогући увид у висок интензитет рада и активности Министарства одбране и Војске Србије на спољно-политичком плану.

Кључне речи: *дипломатија, дипломатија одбране, билатерална дипломатија, мултилатерална дипломатија, регионална дипломатија, војноекономска дипломатија, спортска дипломатија, војнодипломатско представништво, војна мисија, војна комисија, војна инспекција*

Увод

Употреба војних снага у подршци остварењу циљева спољне политике сеже у далеку прошлост и карактеристична је, односно особена, од случаја до случаја. Међутим, оно што је заједничко за све државе које су употребљавале своју оружану силу у том циљу је њена демонстрација, односно приказивање најчешће главних војних потенцијала ради наметања сопствених (државних) интереса, воље, правила понашања, па чак и модела државног устројства другој држави.

Демонстрација војне силе могла се манифестовати и у одбрамбене сврхе, када је отворене претензије противника и његов спољни утицај, мотивисан политичким, територијалним или економским захтевима, нападнута држава настојала на тај начин да одврати.

* aleksandar.milenkovic@mod.gov.rs

Међутим, брутално показивање војне моћи, било да је у питању агресивна намера или одбрана од ње, захтевала је и одређену суптилност и „мекши” прилаз циљаној држави. Деветнаести век пун је примера такозване „дипломатије топовњача” (Gunboat Diplomacy), када се диспозицијом поморских снага показивала моћ државе и утицало на промену мишљења владара, па све до „дипломатије параде копнених снага” (Parade-ground Diplomacy), када се војна снага једне државе промовисала у пријатељским државама ради остварења заједничких подухвата, односно слања јасних сигнала трећој страни.

Током прошлог века приказивање војне силе у сврху одвраћања постаје све сложеније и као нови елемент безбедности разматра се са становишта како заштите националних интереса, тако и са становишта креирања безбедносног окружења. Тај нови елемент заснива се на јачању војних капацитета једне државе, као и побољшање процедура, искуства, наоружања и обуке са државама које деле заједничке безбедносне ризике и претње сопственој безбедности. Такав вид сарадње омогућио је успостављање јединственог наступа или савеза против заједничког непријатеља, односно заједничке претње, и тиме обезбедио да државе створе узајамне механизме заштите и подршке. Управо због тога, многе државе су почеле да јачају, па чак и проширују скалу контаката са другим државама савезницама, са суседним државама, па чак и трећим државама на пољу одбране.

У периоду хладног рата основна сврха војске била је претња и употреба силе путем одвраћања, присиле, интервенције, напада или одбране. Од 90-тих година до данас, услед измене глобалних и регионалних безбедносних услова, улога оружаних снага и министарства одбране добија нову улогу, а то је успостављање и изградња нових билатералних и мултилатералних војноодбрамбених односа, који добијају нови назив – дипломатија одбране (Defense diplomacy).

У новонасталим условима, дипломатија одбране, која се налази под цивилним контролом, мора дати решења како војне снаге могу бити употребљене за акције другачије од ратних, како се могу побољшати односи међу бившим противницима, како учинити регионе, који су хронични извори нестабилности, још сигурнијим предвиђајући и превентивно делујући на кризе и конфликте, и на тај начин дати допринос њиховом смиривању и демократизацији.

Разрада

Дипломатије одбране представља мирну примена државних ресурса широког спектра одбране, у сврху развоја корисних билатералних и мултилатералних односа. Она не укључује борбене или противпобуњеничке операције, али обухвата друге одбрамбене активности као што је међународна размена војног и цивилног особља, посете ратних бродова и борбених авиона, висок ниво посета (министри одбране и високи званичници система одбране), обука и војне вежбе, реформе система безбедности, регионални форуми у области безбедности и одбране (нпр. форум Халифакс, Минхенска конференција, дијалог Шангри-ла) или штабни разговори на билатералној основи.¹

¹ <http://www.definition-of.com/Defence%20diplomacy> 21.03.2013.

Термин дипломатија одбране (ДО) прва је увела Велика Британија 1998. године у свом „Стратегијском прегледу одбране“ у којем се мисија ДО односи на оружане снаге централне и источне Европе и Руске Федерације, а има за циљ да, уз помоћ великих демократских земаља (у конкретном случају ВБ прим. аут.), изгради демократске, бројно мање и ефикасне оружане снаге (ОС) наведених држава ради учења у решавању и превенцији конфликта.²

Међутим, дипломатија одбране подразумева много шире активности.³ Током периода хладног рата, САД и бивши СССР војну сарадњу заснивале су на продаји НВО, обуци и школовању војног особља, првенствено савезничких држава. Данас војна сарадња и помоћ доприносе изградњи добрих односа са државама, бившим или потенцијалним непријатељима, што се најсликовитије може видети кроз заједничку војну сарадњу САД са Русијом и Кином и билатералну војну сарадњу бивших југословенских република.

Други веома битан чинилац дипломатије одбране јесте помоћ земљама европских региона, првенствено у изградњи демократске и цивилне контроле оружаних снага, стварања могућности за њихово учешће у мисијама наметања и одржавања мира, као и помоћ ради решавања безбедносних проблема са којима нису могле да „изађу на крај“ у претходном периоду.⁴

Ови прилично ограничени односи проширују се на пољу заједничких акција и постају тема са већом дубином, чиме је повећана међузависност на пољу безбедности и одбране.

Појам дипломатије одбране

Шта је у ствари дипломатија? „Саставни елемент моћи неке државе која јој омогућава да оствари своје спољнополитичке циљеве, без коришћења силе, пропаганде или права“⁵, или вештина преговарања и убеђивања, када дипломате настоје да „визију својих државника преведу у оквире националних интереса без употребе силе,⁶“ или „схватање једног монденског позива у распону од класичне суздржаности до модерне ароганције, од истанчаног осјећања за такт до диктата услова, од стрпљивог грађења каријере до пролазног занимања.“⁷

² United Kingdom, The Ministry of Defence Policy Papers, Paper no 1: *Defence Diplomacy*, страна 3.

³ Билатерални и мултилатерални контакти између високих војних и цивилних званичника система одбране, акредитација изасланика одбране у страним државама, билатерални уговори о сарадњи у области одбране, обука страних војних и цивилних лица, размена искуства и савета о демократској контроли ОС, управљање системом одбране и војнотехничким сектором, размена војног особља, јединица, бродова и ваздухоплова, запошљавање војног и цивилног особља у МО и ОС партнерских држава, употреба тимова за обуку, билатералне и мултилатералне војне вежбе ради обуке, достизања стандарда и сертификације, итд.

⁴ Royal United Services Institute, *Defence Diplomacy: Transatlantic perspectives* (<http://www.rusi.org/news/ref:N4567118C822D6>, 9. јануар 2014.)

⁵ Dž. R. Beridž, *Diplomatija, Teorija i praksa*, страна 25.

⁶ Chas. W. Freeman, *Arts of Power*, страна 14.

⁷ Mirza Pašić, *Diplomatija*, страна 13.

У дипломатском речнику⁸ појам дипломатија помиње се у три контекста: (1) у општем као главна институција међународних односа која креира мирољубив однос у међународним односима, (2) као инструмент иностране политике који спроводи националне интересе своје државе и (3) као процес комуникације међународних фактора.

Речи „војна” и „одбрана” коришћене су појединачно и могу бити слободно употребљене. И док термин „војна” може бити употребљен да прикаже активности које спроводи униформисана компонента естаблишмента националне одбране, термин „одбрана” може бити коришћен да имплицира цели одбрамбени естаблишмент, на пример националне образовне институције као што су Школа националне одбране и Универзитет националне одбране.⁹

„Војна дипломатија не разликује се много од опште дипломатије у контексту смисла које укључују посете, састанке, размену, преговоре, учешће на међународним конференцијама, потписивање уговора и размена дипломатских докумената. Разлика је у томе што све набројане активности у основи воде униформисана лица или цивилна лица у министарству одбране а садржај мора бити војно оријентисан”.¹⁰

У контексту изречених дефиниција дипломатије, појам дипломатије одбране има готово сличне аспекте деловања. То је, пре свега, широк спектар билатералних и мултилатералних међународних активности заснован на дијалогу и сарадњи са министарствима одбране савезничких, партнерских и других пријатељских држава које имају заједнички циљ – унапређење достигнућа циљева политике одбране и иностране политике у целини.

Термин војна дипломатија био је и још увек представља синоним за улогу војног аташеа.¹¹ Разлог за овакво размишљање о појму дипломатије одбране можда лежи и у чињеници да су војни аташеи или војни изасланици до средине осамдесетих година били једини војни фактор на пољу дипломатије одбране. Међутим, са променом приступа безбедности, који су се знатно убрзали почетком деведесетих година прошлог века, дошло је и до промене приступа дипломатији одбране која може бити дефинисана као: „пружање могућности војним снагама да се ангажују у разним активностима под окриљем министарства одбране, којом приликом се предупређује непријатељство, гради и успоставља поверење, и помаже у развоју демократије у оружаним снагама, чиме се даје значајан допринос превенцији и решавању конфликта”.¹²

Међународне активности дипломатије одбране, према шпанском Плану дипломатије одбране¹³ усредсређене су првенствено на превенцију конфликта на пољу одбране, јачањем транспарентности, повећањем обостраног поверења и дефинисањем заједничких интереса. Оне (активности ДО) подстичу реформу у сектору безбедности и одбране, нарочито у цивилној контроли политике одбране и оружа-

⁸ G.R. Berridge, Alan James, *A Dictionary of Diplomacy*, страна 66.

⁹ Brig. K. A. Muthana, „Military Diplomacy”, *Journal of Defence Studies*, Vol 5. No 1. January 2011.

¹⁰ Dr. Rajeswari Pillai Rajagoplan, „Military Diplomacy: The Need for India to Effectively Use In Its Conduct of Diplomacy”, страна 1.

¹¹ Timothy Shea, „Transforming Military Diplomacy”, стр. 50.

¹² United Kingdom Ministry of Defence „Defence Diplomacy” MoD Policy Paper 1.

¹³ <http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/seguridad-defensa/ficheros/DGL-20120130-Defence-Diplomacy-Plan.pdf>, страна 18, 25.12.2013.

них снага, парламентарни надзор, владавину права, поштовање људских права и једну посвећеност друштва националној одбрани. Дипломатија одбране помаже јачању безбедности и одбрамбених способности државе и регионалних организација, ради правног спровођења ефикасног начина суверенитета и надлежности.

Поједностављена дефиниција дипломатије одбране може бити и „употреба високо обучених и експертских војних састава у операцијама другачијим од рата, ради постизања националних и иностраних циљева у иностранству”.¹⁴ Аутори Котеј и Фостер (Cottey and Foster) дефинишу дипломатију одбране као „употребу оружаних снага у миру (војна сарадња и помоћ) као оруђе иностране и политике безбедности”.¹⁵ По кинеској дефиницији дипломатија одбране јесу „послови иностране политике које спроводе институције МО и ОС”.¹⁶

Циљеве дипломатије одбране (општи и посебни) произилазе из дефинисаних постулата политике одбране који се базирају на највишим државним актима и законима, стратегији националних интереса или стратегији националне безбедности, а односе се на успостављање или наставак дијалога са државама ради остварења заједничких интереса, као што су билатерална и мултилатерална питања на пољу одбране, промовисање разумевања, трансфер знања и успостављање поверења на принципу реципроцитета.

Дипломатија одбране подржава напоре других држава на пољу одбране са циљем да те државе консолидују своју демократску структуру, владавину закона као средства за контролу и превенцију конфликта. Самим тим, дипломатија одбране обезбеђује адекватан правни оквир који подржава и регулише развој у области одбране, билатералних односа, политичког дијалога и сарадње међу државама које деле историјске, културолошке, политичке и друге вредности.

Индија циљеве дипломатије одбране дефинише као низ активности: „обука наменских састава војске за хитне ситуације, јачање веза са другим државама, продаја наоружања и војне технологије и још важније успостављање сфере утицаја, проширење сазнања о страним војскама, њихов начин рада, опремање кроз директну интеракцију са таквим организацијама. Заједничке вежбе помажу у преношењу знања и искустава националних безбедносних интереса и претњи страним државама. Те вежбе такође могу обезбедити могућност разумевања карактера организационе структуре војске, културе, филозофије, јачине и слабости и као најважније стећи увид у процес модернизације других армија”.¹⁷

На технолошком плану дипломатија одбране даје подршку војноекономском сектору и везама са државама са којима се остварује заједнички интерес јачања технолошких и комерцијалних капацитета.

¹⁴ Martin Edmonds and Greg Mills, *Beyond the horizon: Diplomacy and South Africa's naval opportunities*, страна 106.

¹⁵ Andrew Cottey and Anthony Forster, *Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance*, страна 5-6.

¹⁶ Matsuda Yasuhiro, „An Essay on China's Military Diplomacy: Examination of Intentions in Foreign Strategy”, NIDS Security Reports, No. 7, December 2006., страна 3.

¹⁷ Dr. Rajeswari Pillai Rajagoplan, „Military Diplomacy: The Need for India to Effectively Use In Its Conduct of Diplomacy”, страна 2.

Основни принципи дипломатије одбране

Активности дипломатије одбране морају бити вођене одређеним општим принципима. То су:

1. Јединство акције у спољној политици. Активности МО на међународној сцени морају бити усклађене и у општим границама спољне политике државе. Оне се спроводе у сарадњи са МСП и на декларисаним принципима спољне политике државе.

2. Поштовање уговора и обавеза са међународним организацијама. Билатералне активности министарства одбране морају бити у складу са основним принципима и захтевима УН, ЕУ и ОЕБС и у складу са контекстом обавеза које проистичу из учешћа у другим међународним организацијама релевантним за националну безбедност и одбрану, припадност савезу и Европској унији.

3. Интеграција и координација напора. Активности у области одбране које спроводе различити чиниоци система одбране на међународној сцени морају се руководити општим смерницама министарства одбране и бити усклађене са њеним циљевима и приоритетима.

Активности дипломатије одбране

Сједињене Америчке Државе дефинишу активности дипломатије одбране као:

- билатералне и мултилатералне контакте између старијих војних и цивилних представника система одбране,
- акредитацију изасланика одбране,
- билатералне уговоре у области одбрамбене сарадње,
- обуку страног војног и цивилног персонала МО,
- обезбеђење експертских и саветодавних тела по питању демократске контроле оружаних снага, менаџмента у одбрани и војнотехничке струке,
- размену војног персонала,
- обезбеђење војне подршке и помоћи материјалом и опремом.¹⁸

Министарство одбране Велике Британије наглашава све већу улогу војне дипломатије као основне дужности оружаних снага, а њене активности су:

- курсеви обуке и програми образовања,
- обезбеђење цивилних и војних саветника и особља за обуку,
- посете цивилног и војног особља на свим нивоима,
- штабни разговори, конференције и семинари ради побољшања обостраног разумевања
- размена особља и
- заједничке вежбе.¹⁹

Може се закључити да дипломатија одбране првенствено укључује активности на стратегијском нивоу (одбрамбене консултације, стратешки разговори, регионалне активности, трансфер НВО, стварање безбедносно сигурнијег окружења и парт-

¹⁸ A. Cottey and A. Forster, *Reshaping Defence Diplomacy*, tabela 1.

¹⁹ U. K. Ministry of Defence „Defence Diplomacy” MoD Policy Paper 1, strana 5.

нера), док активности војне дипломатије могу бити размена војних изасланика, по-сете војних делегација, вежбе јединица (на пример, противтерористичких или јединица које ће се ангажовати у мировним операцијама УН), школовање војног особља на свим нивоима и многе друге. Војна дипломатија такође указује на потребу стварања кооперативног окружења од држава које могу постати претња у будућности и стварања повољног антиконфликтног амбијента.

Дипломатија одбране Републике Србије

У 2013. години Министарство одбране и Војска Србије привукли су пажњу шире јавности не само због чињенице да представљају институције од највећег поверења грађана Србије, већ и због својих активности на међународном плану.

Међународна сарадња у области одбране, као значајан елемент свеукупне међународне сарадње Р. Србије има значајно место у обликовању и спровођењу спољне политике Републике Србије.

Циљеви и мисије међународне сарадње у области одбране дефинисани су основним стратегијским документа и они су средњорочног карактера. У Стратегији националне безбедности Р. Србије на плану политике одбране изражено је опредељење за активно учешће у процесу сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа у изградњи националне, регионалне и глобалне безбедности. Циљ политике одбране Р. Србије је један ефикасан систем одбране, мир и повољно безбедносно окружење, као и интеграција у европске и друге међународне безбедносне структуре.

С тим у вези, Стратегија одбране Р. Србије је, на основу стратегијских опредељења дефинисала три основна циља. То су: (1) ефикасан систем одбране, (2) мир и повољно безбедносно окружење и (3) интеграција у европске и друге међународне безбедносне структуре и учешће у Програму Партнерство за мир.

Ради достизања наведених циљева политике одбране, Република Србија ће задатке политике одбране реализовати у складу са Уставом, законом и одредбама међународног права, а посебно у области оружаних сукоба.

Задаци политике одбране су: (1) трансформација и професионализација ВС, (2) изградња и унапређење способности ВС, (3) реформа и изградња способности институција СО, (4) ефикасно управљање СО, (5) учешће у МНО, (6) ангажовање у активностима европске безбедносне и одбрамбене политике, (7) ангажовање у Програму ПзМ, (8) достизање интероперабилности са системима одбране држава у Програму ПзМ.

Република Србија је, приступајући Програму ПзМ²⁰, када је председник Републике Србије потписао Оквирни документ Партнерства за мир, дефинисала и области сарадње. У области стратегије и политике одбране Република Србија је исказала заинтересованост за коришћење значајних искустава, механизма, капацитета и ресурса Програма Партнерство за мир, као и за сарадњу са партнерима на билатералном нивоу.

²⁰ 14. децембар 2006. године.

„НАТО Програм ПзМ, када је област одбране у питању, има најширу лепезу облика и облика сарадње, најпрактичнији је и најдинамичнији за одбрамбене и безбедносне активности, уско прати линију дефинисаних циљева партнерства Р. Србије а који су опет опредељени за успешно спровођење реформских процеса. Регионална сарадња, добри регионални односи и заједничко решавање заједничких проблема и отворених питања, приоритет су спољне и одбрамбене политике Републике Србије. Зато сарадња у оквиру регионалних иницијатива има висок ниво заступљености и тако опредељење ће бити у врху приоритета и убудуће. Пуноправно чланство у ЕУ је спољнополитички приоритет Републике Србије па тиме и активности у области Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ имају висок ниво приоритета и на њима ће се тек интензивно радити. Активности у оквиру ОЕБС и ОУН имају динамику и карактер у складу са карактером ових организација, чланство у њима је веома значајно са аспекта међународног интегрисања Р. Србије, а у складу са могућностима државе оно ће се свакако, у конкретним догађајима, убудуће интензивирати”²¹

Дипломатија одбране Републике Србије темељи се на сарадњи са демократским државама европске оријентације и пројектима Европске одбрамбене агенције. Своје активности спроводиће учешћем у безбедносним активностима УН и ЕУ, у сарадњи са НАТО кроз Програм ПзМ и билатералну и мултилатералну сарадњу са свим државама које изразе интерес за сарадњу засновану на идентичним спољнополитичким циљевима, опредељењима и постигнућима.

Војна дипломатија на врху

Војна дипломатија на врху највиша је институција дипломатије одбране и представља политичко-војни део војне организације. Реализује се кроз посете министра одбране и његових најближих сарадника, начелника здруженог генералштаба или начелника генералштаба вида, другој држави.

Посете војних делегација дефинисане су конкретним планом политике одбране сваке државе које настоје да, поред општих политичких, економских, културних, научних, трговинских и других облика сарадње, развијају и сарадњу на војном плану. Војно руководство своју активност на дипломатском плану испољава у више правца. Наиме, оно планира, организује и трасира путеве војно-војне и војно-цивилне сарадње у оквиру спољне политике и реализује активности војне дипломатије на врху преко планиране размене делегација које имају дипломатски третман. Треба посебно нагласити да војна дипломатија на врху компонује садржаје званичних, радних и куртоазних посета, питањима која треба покренути и разматрати на уговореним састанцима. Природа и садржај питања условљени су постојећом климом у политичким односима, а у вези су са међуармијском сарадњом на свим основама војнокономске, научне, техничке и културолошке сарадње, за планирање сарадње и контаката војних руководилаца у појединим кризним моментима.²²

²¹ Мирјана Миленковић, *Стратегија међународне сарадње Р. Србије у области одбране*, (мастер рад), Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2011, страна 73.

²² Милан Зечевић, *Војна дипломатија*, страна 66.

Први потпредседник и министар одбране Републике Србије Александар Вучић је на почетку 2013. године био домаћин принцу престолонаследнику Уједињених Арапских Емирата, када се разматрала могућност инвестиција и развоја одбрамбених технологија УАЕ у Србију²³, у фебруару примио команданта Савезничке команде за операције и командантом Европске команде ОС САД адмирала Џејмса Ставридиса, којом приликом су размењена мишљења о актуелној ситуацији у региону, на простору КиМ и сарадњи Србије са НАТО и САД²⁴, примио министра одбране Грчке Паноса Панајотопулоса, заменицу помоћника секретара одбране САД Евелин Фаркаш.

По пријему дужности министра одбране, Небојша Родић је у септембру 2013. године примио команданта НГ Охаја генерал-мајора Дебору Ешенхурст, министра одбране Хрватске Анту Котромановића крајем октобра и у новембру у Палати Србије, као домаћин министру одбране Руске Федерације генералу армије Сергејем Кужугетовичем Шојгуом, потписао Споразум о сарадњи у области одбране. Крај календарске године заокружен је посетом министра одбране БиХ и министра одбране Словеније Србији.

Министар одбране је током 2013. године био гост министрима одбране Анголе (унапређење војноекономске сарадње), секретару за одбрану Велике Британије (унапређење цивилних способности учешћа у МНОП-у и војномедицинске сарадње), министру одбране Хрватске (заједничко учешће у мировним мисијама).

Вицепремијер и МО Александар Вучић је током Међународне конференције о европској безбедности у Москви разговарао са руским колегом о споразуму о сарадњи у области одбране, унапређењу војноборбених система, војно-техничкој и другим облицима војне сарадње. До краја 2013. године министар одбране био је гост колеги у Италији, Марију Маури. Теме разговора два министра биле су војно-војна, војно-образовна, војномедицинска и војноекономска сарадња.

У октобру 2013. године министар одбране Небојша Родић, у оквиру дводневне посете Француској, састао се са министром одбране Француске Жан-Ив Ле Дрианом, којом приликом су закључили да су створени услови за пуну примену и унапређење сарадње у области одбране у оквиру Споразума о стратешком партнерству Србије и Француске.²⁵ Календарска година завршена је посетом министра одбране Хрватске Србији крајем октобра, када је наглашено да су одбрамбена и безбедносна сарадња Србије и Хрватске веома успешне.

Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић је током 2013. године реализовао веома важне билатералне и мултилатералне сусрете са највишим војним званичницима. Био је домаћин 16 делегација највишег ранга, од начелника генералштабова (Грчке, Румуније, Хрватске), командант НГ Охаја, председавајућег Војног комитета ЕУ итд. Генерал Диковић ишао је у званичне посете – Руској Федерацији, Шпанији, Италији, Бугарској и Македонији и учествовао на Стратегијској војној конференцији за партнере у Шведској, 7. конференцији НГШ балканских земаља у Тирани и 17. конференцији НГШ земаља Америчко-јадранске повеље.²⁶

²³ Магазин „Одбрана”, број 176 од 15. јануара 2013. године, стр. 6.

²⁴ Магазин „Одбрана”, број 179 од 1. марта 2013. године, стр. 23.

²⁵ Магазин Одбрана, број 195 од 1. новембра 2013. године, стр. 6.

²⁶ Специјални прилог 98, *Војска Србије у 2013. години.*, стр. 45.

Билатерална војна дипломатија

Војна дипломатија, поред тога што је већ дуже време један од основних чиниоца међународне дипломатије, својом методологијом настоји да учврсти регионалне и билатералне односе и тиме буде неизоставни део дипломатије одбране.

Војна дипломатија може се дефинисати као вештина и средство општења између институционализованих субјеката међународног права у области одбране и безбедности. У прилог оваквој дефиницији говори чињеница да вођење и контрола војнодипломатских активности данас све видљивије прелази у надлежност цивилних институција власти (МО, владе, парламента, шефа државе), као и чињеница да се тежиште војне дипломатије све израженије помера са класичних војнообавештајних активности и класичне сарадње између војски држава ка сарадњи и координацији заједничких активности у области локалне, регионалне, па и међународних облика колективне одбране и безбедности.

У ранијим историјским раздобљима, ове специфичности, односно битне особениости војне у односу на општу дипломатију, биле су јасније и препознатљивије. Данас су, међутим, та специфична обележја војне дипломатије мање уочљива, тако да је све теже разликовати војну од опште дипломатије. У перспективи ће, извесно је, те разлике постепено нестајати, мада ће још дуго војна дипломатија или одбрамбено-безбедносна или само дипломатија одбране очувати свој посебан идентитет.

Билатерална сарадња у области одбране Републике Србије базира се на традиционалном пријатељству, али пре свега на поузданим и потенцијалним партнерима и оним државама које би то могле постати. Наравно да су суседне државе, односно билатерални односи у области одбране са суседним државама од примарног значаја. Али, и у оквиру тих земаља постоје приоритети. У складу са приоритетима, а кроз препознате и дефинисане области сарадње, усмеравају се и билатерални односи кроз следеће области сарадње: политика одбране, људски и материјални ресурси, војне вежбе и обука и јавна дипломатија.

Сарадња у области политке одбране и јавне дипломатије Републике Србије имала је свој замах у периоду отпочињања реформи и временом се приоритет „селио“ на практичније области сарадње, што је свакако логичан след корака. Са друге стране, сарадња у области учешћа у мултинационалним операцијама, иако у порасту, још увек није на жељеном нивоу јер Република Србија, у складу са спољно-политичким опредељењима, учествује у мултинационалним операцијама под мандатом УН и ЕУ. То ангажовање које чини око 220 припадника у осам мултинационалних операција (6 УН и 2 ЕУ) Република Србија сваке године квантитативно и квалитативно увећава ангажовањем јединице у мировним мисијама широм света.

„Србија не планира прикључење ниједном од постојећих војних савеза, иако остварује сарадњу са НАТО, учешћем у Програму „Партнерство за мир“, као и са Организацијом договора о колективној безбедности и сарадњи – ОДКБ (Русија, Белорусија, Казахстан, Јерменија, Таџикистан и Киргистан) у чијој Парламентарној скупштини је недавно стекла статус посматрача”, рекао је Мирослав Јовановић, помоћник министра за политику одбране и нагласио да билатералну сарадњу у области одбране остварујемо са око 60 држава света.²⁷

²⁷ Магазин „Одбрана“ од 1. маја 2013. године, стр. 29.

Мултилатерална војна дипломатија²⁸

Формирањем војно-политичких блокова створени су услови за развој мултилатералне војне дипломатије какву данас познајемо, а њена основна улога била је решавање отворених војно-политичких питања међу савезничким земљама унутар појединог блока, усклађивање и координација заједничког функционисања мултинационалних војних структура. У тим условима одређени број команди и виших оперативних састава добија једна нови квалитет, а то је вишенационална компонента, интероперабилност јединица и мултинационални састав војних штабова и команди. И административне структуре појединих блокова нису биле поштеђене захтевима мултилатерализма. Под новим околностима долази до интензивне флукуације кадрова и нужног успостављања нових стандарда и методологија. Стандардизација мера и оперативних процедура, уз које је ишла стандардизација наоружања, муниције, војне опреме и начин вођења војних процедура, постали су приоритет деловања мултилатералне војне дипломатије.

У новије време мултилатерална војна дипломатија поприма готово глобалне размере. Формирају се антитерористичке коалиције, проналазе најоптималнији начини борбе против тероризма кроз разраде стандарда, јединствених оперативних процедура, заједничких вежби и превентивних радњи и поступака не само војске него читавих система одбране држава.

Регионална одбрамбена дипломатија

Регионална дипломатија одбране представља облик мултилатералне дипломатије одбране на врху. Овим начином ангажовања земље региона се путем регионалних пројеката међународно представљају и настоје обезбедити подршку за прокламоване циљеве, као што су приступање НАТО-у или војним снагама ЕУ, сарадња у области полицијских послова (Интерпол, Еуропол) или заједничка сарадња у области одбране од природних катастрофа и акцидената.

На Балкану, у области одбране, то је свакако **Процес сарадње министара одбране земаља југоисточне Европе** (Southeastern Europe Defense Ministerial Process – SEDM), инициран на састанку министара одбране у Тирани 1996. године на предлог Сједињених Америчких Држава. Циљ Процеса SEDM је интензивирање политичко-војне сарадње у региону ј/и Европе, ради јачања сарадње земаља региона и САД на плану одбране.

Одлука о пријему Србије у SEDM донета је на министарском састанку SEDM, одржаном у октобру 2009. године у Софији. Република Србија званично је промовисана у пуноправног члана SEDM. Влада Републике Србија, на седници одржаној

²⁸ Настанак и развој мултилатералне војне дипломатије повезује се са стварањем војно-политичких блокова, иако је војнодипломатски мултилатерализам у одређеном облику постојао и раније. Један од првих војно-политичких савеза са елементима мултилатерализма била је Света алијанса, савез Аустрије, Русије, Пруске и Велике Британије који је формиран на иницијативу аустријског министра спољних послова Матерниха (Metternich), на Бечком конгресу 1815. године, са основним циљем да се војно порази Наполеонова Француска. Опширније на: <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/1702008/multilaterizam.asp> 17.02.2014.

10. јуна 2010. године, донела је закључак о приступању Споразуму о оснивању Координационог комитета у оквиру процеса SEDM. Усвајањем поменутог закључка, Република Србија завршила је националну процедуру коју предметни споразум предвиђа за ступање у пуноправно чланство у оквиру процеса SEDM. У марту 2012. године Србија је добила и статус посматрача у оквиру Мултинационалних мировних снага ЈИЕ (Multinational Peace Force Southeastern Europe – MPFSEE).²⁹

Ради даљег интензивирања сарадње, Министарство одбране Р. Србије је током 2013. године упутило официра за везу у Команду SEBRIG, у Лариси (Грчка). Команда SEBRIG представља оперативну компоненту Мултинационалних мировних снага Југоисточне Европе SEDM, а средином 2014. године била је домаћин састанка заменика начелника генералштабова.

Конференција начелника генералштабова балканских држава³⁰, која је успостављена на иницијативу Грчке и Турске 2006. године, представља вид регионалне војно-војне сарадње, која заседа једном годишње, а председава начелник Генералштаба земље домаћина. Циљ ове регионалне војне иницијативе јесте да разматра и јача моделе војно-војне сарадње балканских држава, како би се унапредили одговори на заједничке изазове, ризике и претње безбедности. Суштину активности чине обука и образовање, односно активности у којима се заједнички достиже захтевани ниво интероперабилности, који омогућава заједничко деловање у најразличитијим ситуацијама. Посебна пажња посвећена је супротстављању и спречавању ванредних ситуација које су изазване природним непогодама. У том смислу планира се организација заједничких вежби, као и израда годишњих процена асиметричних претњи на Балкану.³¹

До сада је одржано осам конференција начелника генералштабова балканских земаља. Трећа конференција одржана је у Београду у јуну 2009. године, а последња у Сарајеву 2014. године.

У оквиру реализације Листе заједничких активности Војска Србије била је домаћин вежбе специјалних јединица ОС балканских земаља „EAGLE 2013” која је реализована у Панчеву у октобру 2013. године.

Форум за сарадњу држава западног Балкана у области одбране – SEEC³² (од оснивања до 2011. године назив иницијативе био је Форум за помоћ земљама југоисточне Европе. Ова регионална безбедносна иницијатива покренута је 2004. године на предлог Републике Словеније и Команде оружаних снага САД за Европу) има за циљ остваривање боље координације донатора у пружању помоћи земљама из региона југоисточне Европе.

Као свој допринос изградњи поверења и сарадње у региону, Република Србија партнерима нуди капацитете који су препознати и признати не само на регионалном нивоу, а то су: Центар АБХО, Војномедицинска академија, База „Југ”, Центар за мировне операције и Центар за уништавање муниције и наоружања ТРЗ Крагујевац.

²⁹ Сајт МО РС – регионалне иницијативе http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4358 28.02.2014.

³⁰ Албанија, БиХ, Бугарска, Грчка, Македонија, Румунија, Србија, Турска и Црна Гора.

³¹ Душко Лопандић, Јасминка Кроња, *Регионалне иницијативе и мултилатерална сарадња на Балкану*, страна 199.

³² Енг. South East Europe Clearinghouse – SEEC.

На 11. конференцији Форума за помоћ земљама југоисточне Европе, која је одржана од 25. до 27. маја 2011. године у Београду, отворено је питање преноса процеса председавања конференцијама SEEC на државе региона. Договорено је да годишњим председавањем управљају две државе – једна из региона и друга која је изван региона западног Балкана. На састанку политичких директора Југоисточне Европе, у октобру 2011. године у Тирани, одобрен је пословник о раду, промењен је назив иницијативе, па је уместо „Форума за помоћ земљама ЈИЕ – SEEC” нови назив био „Форум за сарадњу у области одбране држава западног Балкана – SEEC”.³³

На 13. састанку Форума за помоћ земљама ЈИЕ – SEEC, одржаном у Сарајеву средином 2013. године, представљен је напредак Центра АБХО у Крушевцу и достизање статуса регионалног центра, као и предлог новог регионалног центра за обуку вишег медицинског особља у Београду и нижег медицинског особља у Нишу.³⁴

Остали облици регионалне одбрамбене дипломатије су Америчко-јадранска повеља (А-5), Регионална антикорупцијска иницијатива, Асоцијација шефова полиције југоисточне Европе, Иницијатива за превенцију и спремност за деловање у случају катастрофа и многе друге.

Главни подофицир Војске Србије, заставник прве класе Милојко Милосављевић, у новембру 2013. године био је домаћин 4. форума главних подофицира из региона централне и југоисточне Европе, где се окупило 12 иностраних главних подофицира. Таква активност први пут је реализована у нашој земљи.³⁵

Војнодипломатско представништво³⁶

Израз „војнодипломатско представништво – ВДП” такође је нашло утемељење у обичајној пракси дипломатије. Наиме, дипломатско представништво може да има друго ресорно дипломатско представништво у својој структури. Израз ВДП или „војно изасланство” дефинисано је као војно представништво које заступа ОС своје земље пред ОС друге државе.³⁷ Сачињавају га војни изасланици са војним изасланицима видова ОС и/или њиховим помоћницима и административно-техничким особљем. У саставу је дипломатског представништва своје земље. Војнодипломатско представништво, као институција ресора одбране и специфичних задатака које обавља, а који проистичу из основних функција Бечке конвенције о дипломатским односима, у ствари је део дипломатског представништва.

Војна дипломатија на нивоу акредитованих војнодипломатских представника у савременим међународним односима добија нову димензију, првенствено у међународној војној сарадњи, вођењу војнодипломатских односа, креирању војне поли-

³³ Сајт МО РС – регионалне иницијативе http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4358 01.03.2014.

³⁴ Магазин одбрана, број 188 од 15. јула 2013. стр. 14.

³⁵ Специјални прилог 98, *Војска Србије у 2013. години*, стр. 43.

³⁶ Први војни изасланик Кнежевине Србије био је мајор Константин (Кока) Миловановић који је 1878. године послат на дужност у Беч, на којој остаје све до 1880. године. Александар Миленковић „135 година војнодипломатског представљања Републике Србије у свету”, *Војно дело*, 4/2013, стр. 329.

³⁷ Војни лексикон, страна 694.

тике и активности Министарства одбране, а све мање или потпуно без активности у сфери обавештајне делатности недозвољеним средствима.

Поред редовних активности радно-протоколарног и репрезентативног карактера, војнодипломатски представници акредитовани у држави пријема, а сходно Бечкој конвенцији о дипломатским односима, задужени су за представљање својих ОС у држави пријема, заштиту интереса своје државе и ОС, прикупљање свих доступних података о ОС ДП, информисање, односно саветовање шефа дипломатске мисије и унапређење БВС са ОС државе пријема.³⁸

Поједине државе прешле су са система засебних ВДП стационираних у једној држави на систем у којем је један војни аташе акредитован за две или три државе. Он има стално седиште у једној од држава у региону и често путује у другу државу или више држава за које је акредитован. Седиште војног аташеа са акредитацијом за више држава може бити и у његовој држави. Слично томе, два или три војна аташеа могу бити распоређена у исту земљу ради одржавања билатералних односа са више држава у региону. И док овакав приступ доприноси ефикаснијој употреби ограничених финансијских средстава и помаже да се обезбеди увид у ситуацију у региону, ова врста концентрисаног војнодипломатског представљања може ограничити познавање прилика у појединим срединама или умањити број и разноврсност контаката у држави акредитације.³⁹

Република Србија тренутно има у функцији 21 изасланство одбране. У четири државе у саставу изасланстава налазе се изасланик и помоћник изасланика одбране (Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, Немачка и Русија). Остала изасланства у свом саставу имају изасланика (суседи – Хрватска, Мађарска, Румунија, Бугарска, Македонија, Босна и Херцеговина; европске земље – Француска, Италија, Аустрија, Грчка, Белгија, Турска и Шпанија; Азија – Кина и Израел; Африка – Египат и Алжир). На принципу нерезиденцијалне акредитације покривено је још четири државе (Канада, Норвешка, Словачка и Словенија).⁴⁰

У Србији је тренутно акредитовано 38 војнодипломатских представника, од којих је 8 са акредитацијом на нерезиденцијалној основи, односно са седиштем у неким од наших суседних држава.

Војне мисије⁴¹

„Појава војних мисија у међународним односима претходила је стварању војнодипломатских представништава. Разлоге треба тражити у чињеници да мисије нису биле стално акредитоване институције, већ су биле повремено упућиване оружја-

³⁸ Александар Миленковић, *Војнодипломатско представништво: теорија и пракса*, стр. 95.

³⁹ Маринко Огорец, „Хрватска војна дипломатија у саставу колективне сигурности”, стр. 203.

⁴⁰ http://www.voia.mod.gov.rs/sr/organizacija/izaslanstva-odbrane#Uwl2r_I5O2Y_19.02.2014.

⁴¹ Прва таква мисија повезана је са именом великог француског државника, Кардиналом Ришељеом и периодом Тридесетогодишњег рата из XVII века, између две сукобљене коалиције држава – Прусије, В. Британије, Португалије и неколико северноамеричких држава са једне и Аустрије, Француске, Русије, Шведске, Пољске и неколико јужноамеричких држава са друге стране (1648. до 1678. године). У току тог рата, Ришеље је упутио прву француску војну мисију, јединицама Шведске у подручје Помераније, ради пружања помоћи око извођења фортификацијских радова. Ова мисија је била привременог карактера и није имала дипломатски статус.

ним снагама држава савезница, са тачно одређеним задатком. Њихову појаву бележи античка историја, али њихове стварне корене и зачетке треба тражити у историји новог доба, првенствено у дипломатији модерних држава”.⁴²

Војне мисије имају своју традицију, а њихови задаци у време рата били су важни и сложени. Полазили су од примарне функције да обавесте своје владе и војно руководство о борби одређеног покрета, реалности те борбе и њеном месту на одређеном простору, до организовања снабдевања наоружањем, муницијом и другим ратним материјалом. Бројна сведочанства о војним мисијама које су упућиване на специфичан и ризичан начин, често и у непознато, потврђују њихову важну улогу у војним односима.

Парадоксално звучи, а и невероватно, да колико год су војне мисије у току рата оправдале своје постојање, своју сврху и функцију, оне су се редовно, по престанку борбених дејстава, гасиле или су прерасле у војнодипломатска представништва.⁴³

Поред војних делегација, као *ad hoc* облика деловања војне дипломатије на врху, у савременим условима, у оквиру мултилатералне војне дипломатије развија се и добија на значају војна мисија, као стални институционализовани облик представљања државе у регионалним политичко-безбедносним или одбрамбено-безбедносним савезима или организацијама (ОЕБС, ЕУ, НАТО, ПЗМ). Она, по неким својим обележјима, има доста сличности са војнодипломатским представништвом, а по другим се битно разликује од њега, па и других органа војне дипломатије, тако да у свему представља једну оригиналну институцију војне дипломатије. Наиме, већ сам мешовити (цивилно-војни) састав мисије овог типа доводи у питање опстајање префикса „војна”, испред назива „мисија”, па је већ устаљена употреба назива мисија државе чланице за ову врсту институције. Уз то, уместо појма војне дипломатије, у овим регионалним безбедносним савезима већ је одомаћена употреба појма дипломатија одбране, па је то додатни разлог да се овом новом институционализованом облику дипломатије посвети више пажње у оквиру посебне тематске целине.

У новијој војнодипломатској пракси војне мисије упућују се да би заступале и штитиле интересе своје државе у војно-политичким савезима и организацијама и националним мисијама, обезбедиле остваривање безбедносних и одбрамбених интереса своје државе, оствариле директну сарадњу са војно-политичким савезима и организацијама и осталим националним мисијама и ради учешћа у раду органа и подршке учешћу својих представника у раду органа војно-политичких савеза и организација.

На челу војне мисије налази се шеф или начелник, а не војни изасланик или изасланик одбране. Он и одређени чланови војне мисије уживају дипломатски имунитет и по правима и обавезама које проистичу из Бечке конвенције о дипломатским односима и имунитетима изједначени су са војнодипломатским представницима акредитованим у држави пријема.

Војно представништво у Мисији Републике Србије при НАТО-у успостављено је 27. септембра 2010. године са основним задатком да представља Министарство одбране и Војску Србије у седишту НАТО-а и ЕУ у Бриселу. Битан аспект рада

⁴² Милан Зечевић, *Војна дипломатија*, страна 93.

⁴³ Милан Зечевић, *Војна дипломатија*, страна 95.

Војног представништва је заступање безбедносних и одбрамбених интереса Републике Србије у НАТО и сталним мисијама држава чланица, учествовање у раду организационих целина НАТО-а, као и пружање подршке учешћу представника Министарства одбране и Војске Србије у раду политичко-војних, војних и административних органа НАТО-а. Такође, сарађује са НАТО и државама чланицама и извештава о активностима и развоју догађаја у НАТО-у. Војно представништво у Мисији Републике Србије при НАТО-у има двојаку функцију, пошто поред наведених задатака извршава и задатке у вези с војном сарадњом са ЕУ, чиме пружа допринос у остварењу најважнијег спољнополитичког циља наше државе – чланства у ЕУ.⁴⁴

НАТО војна канцеларија за везу у Београду, која припада Савезничкој команди здружених снага НАТО-а у Напуљу, основана је у децембру 2006. године. Од тада, она представља најзначајнији *contact-point* између Министарства одбране и Војске Србије и НАТО-а.

Канцеларија олакшава сарадњу Србије са НАТО у оквиру програма „Партнерство за мир” и пружа подршку Србији и њеним напорима у области реформе сектора одбране путем заједничке Групе за реформу одбране Србије и НАТО-а. Војна канцеларија за везу такође пружа помоћ НАТО-у у активностима јавне дипломатије у региону и служи као спона са војним властима у Србији у вези са практичним аспектима примене Транзитног споразума.⁴⁵

Војне комисије⁴⁶

Војне комисије образују се за конкретна питања из домена међудржавних односа војне природе. Оне могу бити сталне и привремене, а појављују се као елемент војне дипломатије на врху, али и у другим улогама. Пратилац су војнодипломатских односа у миру и рату. Често им се постављају задаци којима треба да се реше спорна питања између држава (инциденти на границама, пријем ратног и војног материјала, уништавање неперспективног наоружања и др.) како би предложили могућности за њихово решавање. Њихово место у дипломатији одбране није лоцирано, али и оне, као и чланови војних мисија, имају одређена овлашћења и посебан третман који се може подвести под дипломатски статус, па се питање војних комисија поставља као редовно у разматрању тематике војне дипломатије.⁴⁷

⁴⁴ http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4358 приступ 08.03.2014.

⁴⁵ Више у магазину „Профит”, број 60, 2012. година, http://www.profitmagazin.com/izdanja/broj_060.440.html приступ 29.03.2014.

⁴⁶ Војна комисија као механизам решавања спорова између држава, на простору Републике Србије примењивала се још у време Првог српског устанка. „Априла 1809. године је Карађорђе још једном дао чврста уверавања барону Симбшену (команданту славонско-сремске границе) о будућем поштовању аустријске територије. И поред таквих обећања, инцидената ове врсте било је и даље, па је Аустрија у априлу 1811. године упутила Карађорђу једног емисара са списком конкретних граничних инцидената и извесних трговачких потраживања, поводом којих је тражила моменталну задовољштину. Међутим, Карађорђе је предложио, а аустријска страна прихватила, да се формира мешовита српско-аустријска комисија, која би решила међусобна спорна питања”. Др Богољуб Милосављевић, „Старање о безбедности државе у Карађорђевој Србији”, часопис „Безбедност” број 1, 2000., стр. 107.

⁴⁷ Милан Зечевић, *Војна дипломатија*, страна 96.

Војне комисије су, врло често, неопходна пратећа тела војне дипломатије на врху. Наиме, оне се установљавају, по правилу, упоредо или непосредно након формирања војне делегације одређеног нивоа, која се по обављеном задатку гаси, а војна комисија наставља са пословима праћења и контроле реализације предмета конкретног војног споразума и решавања евентуалних спорова.

Мешовите војне комисије су, већ одавно, постале доминантан институционални облик војноекономске, војнотехничке и научно-техничке сарадње у области одбране међу савременим државама. Већ од седамдесетих година прошлог века, са одржавањем бројних билатералних, а нарочито мултилатералних скупова и конференција о проблемима ограничавања и контроле ОС, наоружања и разоружања, повећава се значај војних комисија, али и мешовитих војних комисија. Оне тако постају најраспрострањенији, али и најефикаснији институционални облици и инструменти за верификацију извршавања нпр. билатералних споразума о ограничењу и смањењу стратешког нуклеарног оружја (SALT48 I-III и START49 I-III), мултилатерални споразуми као што су Споразум о ограничењу конвенционалних снага у Европи (CFE-Conventional Arms Treaty), међународна организација за спречавање употребе хемијског оружја (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW), у Хагу – Р. Холандија, Центар за помоћ у контроли и верификацији наоружања (Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Control-RACVIAC), у Ракиџу – Р. Хрватска, Центар за контролу малог и лаког наоружања (South East and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons-SEESAC), Београд – Р. Србија, и многе друге организације које у свом саставу имају мешовите војне комисије.

Војне инспекције

Војне инспекције уведене су у функцију контроле структуре ОС, броја и типова наоружања и провере достављених информација кроз инспекције и посете, на основу одлука ОЕБС-а.

Бивша Савезна Република Југославија (СРЈ) формирала је Управу за контролу наоружања у оквиру које су формиран инспекцијски тимови за контролу наоружања у РС, БиХ и Хрватској и пратећи тимови за прихват и праћење рада инспекцијских тимова из наведених ентитета. У каснијој фази вршила је и послове из домена узајамне инспекције и осталих држава насталих дезинтеграцијом СФРЈ, а затим извршавала обавезе и у другим државама, према одлукама ОЕБС-а.

Циљ (војних) инспекција јесте да се утврди чињенично стање ако дође до појаве опасних инцидената војне природе. Држава на чијој територији су се десили такви инциденти дужна је да достави расположиве податке о томе.⁵⁰

Република Србија је чланица више споразума у области контроле наоружања. Споразуми на глобалном нивоу потписани су под окриљем организације Уједињених нација. Европски споразуми углавном су потписивани у оквиру тзв. Хелсиншког процеса под окриљем ОЕБС-а. За Републику Србију посебно је интересантан Дејтонски мировни споразум потписан у Паризу.

⁴⁸ Преговори о ограничењу стратегијског оружја (Strategic Arms Limitation Talks).

⁴⁹ Споразуми о редукцији стратегијског оружја (Strategic Arms Reduction Talks).

⁵⁰ Радомир Вујковић, *Међународна контрола наоружања*, страна 80.

Војноекономска дипломатија

Војноекономска дипломатија је сегмент и војне и економске дипломатије истовремено. Њен предмет је широки спектар спољноекономских активности повезан са производњом наоружања и војне опреме (војноиндустријски комплекс).

„Трговина оружјем и војном опремом чини неку врсту споне између одбране и дипломатије, која може изванредно послужити за развијање паралелне дискретне дипломатије, која наступа веома еластично, али која је драгоцен извор политичког утицаја”.⁵¹

Посленици војне економске дипломатије су војноекономска представништва која се баве војном трговином, кооперацијом у области војне индустрије, војним реекспортом, сервисирањем и оправком наоружања и војне опреме који су експортирани, односно произведени у фабрикама сопствене индустрије. Организациона структура и припадност војноекономског представништва доста је различита у дипломатској организацији. Приступ оружаних снага том проблему полази од различито изграђених ставова држава. Основно је да у организацији војноекономског представништва данас доминирају два схватања. Једно полази од начела да је војноекономско представништво у саставу војног изасланства и да су ти послови јединствени и заједнички, а друго да је војноекономско представништво самостална организациона институција, изван војног изасланства, али у оквиру амбасаде, односно трговинског представништва амбасаде.⁵²

Врата војноекономске дипломатије отварају се на највишем нивоу, када се потписују уговори о заједничкој сарадњи, купопродаји НВО или инвестицијама у развојне економске програме. Тако је, на пример, приликом сусрета министра Родића са амбасадором Алжира, изражена иницијатива за ангажовањем привредних капацитета Србије на реализацији програма изградње стамбених објеката.

Србија и Бразил су 2010. године закључиле Споразум о сарадњи у области одбране, а тежишна област сарадње биће војноекономска сарадња. Током опроштајне посете бразилског амбасадора Министарству одбране Р. Србије у октобру 2013. године, разматрана је могућност да се образује мешовита комисија за војноекономску сарадњу као најефикаснији инструмент за унапређење сарадње у овој области.⁵³

Одбрамбена индустрија је важан део привреде Србије и пред њом је задатак даљег организацијског и пословног снажења, с обзиром на производне потенцијале и извозне могућности. Нову развојну перспективу отвара Административни уговор о сарадњи између МО Србије и Европске одбрамбене агенције, који су у Бриселу потписали министар одбране Небојша Родић и висока представница за спољне послове и безбедносну политику Европске уније Кетрин Ештон која обавља и дужност директора Европске одбрамбене агенције.⁵⁴

⁵¹ Милан В. Петковић, „Дипломатија и рат”, Војно дело, број 3/96, стр. 33.

⁵² Милан Зечевић, оп. цит. стр. 86.

⁵³ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1428298/Vojno-ekonomska+saradnja+Srbije+i+Brazila.html> приступ 21.03.2014.

⁵⁴ Магазин „Одбрана”, број 199, 1. јануар 2014, стр. 17.

Спортска војна дипломатија⁵⁵

Спортски успеси појединаца и националних тимова на међународним такмичењима имају важну улогу у промоцији сваке државе на међународном плану. Зато није изненађујуће што се ова делатност назива „спортска дипломатија”.

Победама у спортској арени, њени актери подижу углед нације, доприносе популаризацији спортске дисциплине у својој држави и иностранству, а самим тим утичу на omasовљење спортске културе уопште.

Међународни савет за војне спортове (Conseil International du Sport Militaire-CISM) званична је међународна спортска асоцијација сачињена од 133 државе чланице са пет континената. Основан је 18. фебруара 1948. године у Ници (Француска) од стране пет земаља: Белгија, Француска, Луксембург, Данска и Холандија. Од 1955. године CISM организује светске војне игре, 2010. године 1. зимске светске војне игре у Италији и 1. кадетске игре у Турској.

Република Србија чланица је CISM од 15. маја 2003. године, када је у Дубаију (Уједињени Арапски Емирати) потписана званична изјава о приступању. Од тада, поред запажених спортских достигнућа, стицана су драгоцена искуства и знања у области спортске дипломатије, узајамно поштовање, разумевање и сарадња са припадницима страних армија.

Почев од првог наступа спортиста припадника Министарства одбране и Војске Србије на 3. светским војним играма у Италији, до краја 2013. године, Делегација Републике Србије при CISM реализовала је укупно 109 спортских манифестација и догађаја из програма CISM.

Припадници Војске Србије освојили су укупно 60 спортских одличја (10 светских, 3 европске и 47 регионалних медаља) од чега 21 златно, 23 сребрних и 16 бронзаних.

Од највреднијих спортских догађаја CISM које су успешно организоване у Републици Србији истичу се: Европска конференција CISM (новембар 2008), 42. светско војно првенство у маратону (април 2009), Стратегијски семинар CISM (септембар 2010) и 55. светско војно првенство у кросу (март 2013).

Активним и запаженим учешћем, а посебно организовањем међународних војних манифестација CISM, МО и ВС унапређивала је сопствене оперативне способности и свакодневно увећавала спортски и дипломатски углед своје војске и државе у свету.⁵⁶

Војна дипломатија у области образовања

Један од циљева развоја међународне сарадње у области одбране је и војнообразовна сарадња. Овај процес је двосмеран, тако да се припадници система од-

⁵⁵ Војвода Живојин Мишић је као млад официр био ађутант српском монарху, једином суверену који је присуствовао првим модерним Олимпијским играма у Атини 1896. године, док су се на петим Олимпијским играма у Стокхолму 1912. године српски спортисти такмичили први пут а Српски олимпијски клуб примљен у Међународни олимпијски комитет (МОК). На седници МОК српски официр Светомир Ђукић изабран је за члана овог највишег олимпијског тела и на тој функцији остао је пуних 37 година, више него и један Србин или Југословен. С. Ивановић, Л. Чолић, *Ко је генерал Светозар Ђукић*, стр. 39-40.

⁵⁶ Текст преузет из Специјалног прилога магазина Одбрана, број 97, Деценија чланства Републике Србије у Међународном савету за војне спортове (CISM).

бране Р. Србије усавршавају у војнообразовним институцијама страних држава, а и њихови припадници у нашим војним школама.

„Ослањањем на постојеће капацитете, Центар за усавршавање кадрова (ЦУК) АБХО, почев од 2004, сваке године реализује основне курсеве у области помоћи и заштите од хемијске опасности, које је завршило 187 лица из 63 земље. У сарадњи са инспекторатом OPCW реализована је и обука са реалним агенсима коју је окончало 217 инспектора Уједињених нација за контролу хемијског наоружања.

У 2013. години први пут је један мобилни тим неке стране државе реализовао обуку у Центру. Министарство одбране Чешке Републике је, на основу билатералног споразума о сарадњи, упутило мобилни тим који је реализовао основни и напредни курс – АБХО системи упозоравања и обавештавања”.⁵⁷

Норвешка већ дуго пружа подршку реформама система одбране и војног образовања у Србији, јер су знање и образовање кључни фактори будућности. Универзитет одбране Републике Србије⁵⁸, почетком фебруара 2013. године, био је домаћин регионалног семинара „Војно образовање и организацијски развој – изазови за 21. век”, који је заједнички организовао са Управом за одбрамбене студије Краљевског колеџа (King’s College) из Лондона и Универзитетским одбрамбеним колеџом из Осла.

Циљеви семинара су размена искустава о организовању и реализацији професионалног војног образовања, посебно виших нивоа усавршавања, у складу са савременим захтевима о потреби заједничког образовања официра и званичника из цивилних структура, као и размена мишљења и разматрање могућности за успостављањем боље регионалне сарадње у области војног образовања на билатералном и мултилатералном нивоу.⁵⁹

Друга класа полазника Високих студија безбедности и одбране боравила је, крајем фебруара 2013. године, у Бриселу, у оквиру студијског путовања, када су се упознали са делокругом рада и основним задацима ЕУ и НАТО, као и улогом дипломатских мисија Србије⁶⁰. Иначе, овај највиши ниво заједничког усавршавања државних службеника и официра Војске Србије и земаља у региону у току 2013. године завршило је три полазника из Босне и Херцеговине, један из Хрватске и једна полазница из Словеније.

У сарадњи Дирекције ПЕЛТ Управе за кадрове и Британског савета у Београду организован је семинар за наставнике енглеског језика на којем су наставници из Управе за обуку и доктрину (J-7) ГШ ВС, Катедре за стране језике Војне академије СЉР МО и из националног СТАНАГ тима за тестирање Дирекције ПЕЛТ извршили методско-стручну припрему нових метода дизајнираних курсева енглеског језика. Иначе, наставну литературу, материјале, комплете мултимедијалних курсева за учење енглеског језика из Института за језике МО САД донирали су Војсци Србије представници те земље. Помоћ је део подршке земаља донатора програма ПЕЛТ (Норвешка, Данска, Холандија, Шведска, Велика Британија и САД) и програма ИМЕТ (Програм међународне војне сарадње Србије и САД у области школовања и усавршавања за 2013. годину). Исту донацију (четврту по реду) примио је током ма-

⁵⁷ Магазин Одбрана, број 175 од 1. јануара 2013. године, страна 28.

⁵⁸ Универзитет одбране у Београду основан је Одлуком владе Србије 24. фебруара 2011. године.

⁵⁹ Магазин „Одбрана”, број 178 од 15. фебруара 2013. године, „Унапређење каријерног усавршавања”, стр. 39.

⁶⁰ Дипломатска мисија Р. Србије у Краљевини Белгије, Мисија Р. Србије при ЕУ и Мисија Р. Србије при НАТО.

ја 2013. године и Центар за самостално учење енглеског језика у Краљеву. Материјал ће се користити за методско-стручну припрему наставника енглеског језика и усвајање нових метода учења у Центру у Краљеву. Све наведене активности у области учења страних језика (првенствено енглеског) намењене су припадницима декларисаних јединица и кандидата за школовање и постављење на руководеће дужности.

Уз помоћ страних партнера годишње се око 100 лица усавршава на интензивним курсевима енглеског језика, око 450 лица на гарнизоним курсевима и тестира око 500 лица по стандарду СТАНАГ 6001. Сертификате о познавању енглеског језика по овом стандарду до сада је у Министарству одбране и Војсци Србије стекло више од 2.500 лица.⁶¹

Посебна пажња поклања се школовању вишег и високог нивоа, али и похађању различитих специјалитичких курсева који пружају могућност за стицање најновијих знања и вештина и размену искустава са колегама са различитих страна света. Учешће на семинарима, конференцијама, радним столовима и сл. даје могућност свима да проширују постојећа знања, а нова сазнања уграђују у постојеће концепте. Са друге стране, „страни” кадети-слушаоци су и војни представници своје државе и војске у иностранству. Својим радом, залагањем, нивоом знања са којим су дошли на школовање – усавршавање представљају своју војску и државу у држави у којој се школују, чинећи да овај сегмент војне дипломатије употпуњује целокупну слику војне дипломатије Р. Србије.

Закључак

Дипломатија одбране која је еволуирала од упућивања војних опуномоћеника и војних експерата крајем 18. века, преко војних емисара, посматрача и официра за везу код пријатељских земаља у 19. веку, до првих војних изасланика с почетком 20. века, прерасла је у војну институцију звану дипломатија одбране, која у савременим безбедносним условима тражи одговоре и доноси решења ради јачања међународног положаја државе и заштите њених интереса.

Активности на пољу дипломатије одбране нису више новина за оружане снаге. Оне, као никад до сада, нису тако свеобухватно сагледаване и третиране и укључиле све циљеве, инструменте и приоритете војске и државе. У том смислу, војска и дипломатија одбране постају моћно средство спољне политике које на најпрактичнији начин операционализује добијене одлуке и постављене задатке.

Нови глобални изазови захтевају нови концептуални оквир који ће послужити као референца за све акције у оквиру декларисане политике одбране сваке државе. По питању дипломатије одбране то је свакако тенденција промене курса акције са билатералне на мултилатералну војну дипломатију у којој већу заступљеност чине *ad-hoc* војнодипломатска тела која своју улогу и мисију спроводе од сусрета на врху до делегација и радних група на активностима у оквиру регионалних иницијатива и организација и конференција.

⁶¹ Магазин „Одбрана”, број 185 од 1. јуна 2013. године, „Достизање циљева партнерства”, стр. 27.

Сходно томе, дипломатија одбране Републике Србије темељи се на сопствено изграђеним капацитетима и резултатима реформских процеса сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа.

Учешће Војске Србије у безбедносним аранжманима УН и ЕУ, учешће у програмима мултилатералних организација са пуноправним и придруженим чланством, сарадња са НАТО кроз Програм „Партнерство за мир” и интензивна билатерална сарадња са заинтересованим државама јасан су показатељ циља дипломатије одбране Републике Србије, а то је изградња ефикасног и економско одрживог система одбране који усваја најбоље безбедносне стандарде компатибилне са државама у непосредном и ширем геополитичком и геоекономском окружењу.

Литература

1. Мирза Пашић, Дипломатија, ТКД Шахинпашић, Сарајево, 2008. година.
2. Chas. Freeman, *Arts of Power, Statecraft and Diplomacy*, United States Institute of Peace Press, Washington, D.C. 2005.
3. Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981. година.
4. Čarls V. Kegli Jr. & Judžin R. Vitkof, *Svetska politika, trend i transformacija*, Prometej Zemun, Beograd, 2004. godina.
5. Милан Зечевић, Војна дипломатија, Војна штампарија, Београд 1990. година.
6. Andrew Cottey and Anthony Forster, *Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance*, Oxford University Press, London.
7. Džof R. Beridž, *Diplomatija, teorija i praksa*, IP „Filip Višnjić” i Akademija za diplomatiju i bezbednost, Beograd, 2008.
8. Michael Chorgan, *Small State Diplomacy*, <http://www.e-ir.info/2008/08/12/small-state-diplomacy/> 01.02.2014.
9. Radovan Vukadinović, *Teorije vanjske politike, Politička kultura*, nakladno-istraživački zavod, Zagreb, 2005.
10. Др Слободан Мишовић и Др Милоје Цветковић, „Дипломатска шпијунажа”, Зборник радова Факултета за цивилну одбрану, Београд, 2003. година.
11. G.R. Berridge, Alan James, *A Dictionary of Diplomacy*, Palgrave, 2001.
12. Мирослав Глишић, „Дипломатија свеобухватне безбедности и ОЕБС”, Војно дело, зима/2010.
13. Зоран Виторовић, Превентивна дипломатија? Како спречити сукобе и ратове, Арс либри, Бања Лука 2003.
14. Радомир Вујковић, Међународна контрола наоружања, Триконтинентал, ВИЗ, Београд, 1998.
15. Душко Лопандић, Јасминка Кроња, Регионалне иницијативе и мултилатерална сарадња на Балкану, Европски покрет у Србији, Београд, 2010.
16. Специјални прилог број 97, Магазин Одбрана, број 198 од 15. децембра 2013. године, „Деценија чланства Републике Србије у Међународном савету за војне спортове (CISM).”
17. Специјални прилог број 98, Магазин Одбрана, број 199 од 1. јануара 2014. године.
18. Др Богољуб Милосављевић, „Старање о безбедности државе у Карађорђевој Србији”, часопис „Безбедност” број 1, 2000., стр. 99-120.
19. Александар Миленковић, Војнодипломатско представништво, теорија и пракса, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2013.
20. Александар Миленковић „135 година војнодипломатског представљања Републике Србије у свету”, Војно дело, 4/2013., стр. 329-349.

21. Синиша Ивановић, Лазар Чолић, Ко је генерал Светозар Ђукић, НИП „Глас јавности“, д.о.о. Београд, 1999. стр.115.

22. United Kingdom, The Ministry of Defence Policy Papers, Paper No 1: *Defence Diplomacy*, http://en.wikipedia.org/wiki/Defence_diplomacy

23. Brig. K. A. Muthana, „Military Diplomacy“, *Journal of Defence Studies*, Vol 5. No 1. January 2011.

24. Matsuda Yasuhiro, „An Essay on China`s Military Diplomacy: Examination of Intentions in Foreign Strategy“, NIDS Security Reports, No. 7, December 2006.

25. Мирјана Миленковић, *Стратегија међународне сарадње Р. Србије у области одбране*, (мастер рад), Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2011.

26. Marinko Ogorec, „Hrvatska vojna diplomacija u sustavu kolektivne sigurnosti“, *Sigurnost i odbrana Republike Hrvatske u euroatlanskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2009.

27. Милан В. Петковић, „Дипломатија и рат“, Војно дело, број 3, 1996.

28. Timoty Shea, „Transforming Military Diplomacy“ *Joint Force Quarterly*, Issue 38, 3rd Quarter 2005, стр. 49-52.